SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Jild 3, Son S/8
2023

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V3SI8Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/8 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Рахман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич –филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васила Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович –сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич –сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM" масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:
Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал:
https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Намазова Умида Нормуродовна
ФРАГМЕНТЫ ИЗ ИСТОРИИ САМАРКАНДСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ, ЖИВОТНОВОДСТВА И БИОТЕХНОЛОГИЙ (1929-1945 ГОДЫ)........ 10-15

Эрназаров Туйгун Раджабович
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ТАМОЖЕННОЙ СЛУЖБЫ ТУРКЕСТАНСКОГО ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРСТВА: КЛЮЧЕВЫЕ МОМЕНТЫ И ДОСТИЖЕНИЯ........ 16-21

Хужаниязов Уктам Ешбаевич
“ҚОРАҚАЛПОҚФИЛЬМ” СТУДИЯСИ ҲУЖЖАТЛИ ФИЛЬМЛАРИДА ТАРИХИЙ МАВЗУЛАР ТАЛҚИНИ........ 22-27

Шаимкулов Азамат Холмуратович
ҚАЙТА ҚУРИШ ДАВРИ МАТБУОТИДА ИҚТИСОДИЙ МАСАЛАЛАР ТАЛҚИНИ........ 28-38

Муродов Ҳалим Салимович
ТУРИЗМ РИВОЖИ ТАРИХИГА БИР НАЗАР........ 39-46

Юлдашев Саиданварбек Бахромжон ўғли
ФАРҒОНА ВОДИЙСИНИНГ– ҚОРАХОНИЙЛАР ТОМОНИДАН ЗАБТ ЭТИЛИШИ ТАРИХИДАН........ 47-51

Shonazarova Nargiza
TOSHKENT SHAHRIDA “OBOD MAHALLA” DASTURI VA UNING IJROSI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR........ 52-57

Axmadova Nafisa Axmad qizi
OʻZBEKISTON VA FRANSIYA MADANIY ALOQALARINING RIVOJLANISHI........ 58-64

Qodirova Ra’no Mamirjonovna
OʻZBEKISTON SSR MAKTABLARIDA 1930-YILLARNING IKKINCHI YARIMIDA TARIX FANINING OʻQITILISHI........ 65-70

Yunusxoʻjayev Habibulla Zafar gʻoʻli
SHARQDA KUCHLI IJTIMOIY HIMOYA TIZIMI TARIXI........ 71-75

Нарбеков Абдикамил
НАЦИОНАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА СОВЕТСКОГО ГОСУДАРСТВА В ТУРКЕСТАНЕ И ЕГО СУЩНОСТЬ........ 76-80

Alimova Gʻunchaxon Baxadirovna
JAMIYAT TARAQQIYOTINING TARIXIY RIVOJLANISH ASOSLARI DIN VA DAVLAT MISOLIDA........ 81-85

Jumanazarova Fotima
XOTIN QIZLAR BANDLIGINI TA'MINLASH TIZIMINING SHAKLLANISH JARAYONI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI........ 68-93

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Ziyodilloev Khushnud Rahimboevich
PORTFOLIO OPTIMIZATION OF COMMERCIAL BANK CREDITS: A LITERATURE REVIEW........ 94-100

Hamrayev Amirzoda
ISLOMIY MOLIYA XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI TASHKILOTLAR KAPITAL STRUKTURASI SAMARADORLIGI TAHLILI 101-109

Хайтбоева Нигора Бакмататовна
ТЎҚИМАЧИЛИК САНОАТ КОРХОНАЛАРИДА МАРКЕТИНГ СТРАТЕГИЯСИДАН ФОЙДАЛАНИШ БЎЙИЧА ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ТАЖРИБАЛАРИ 110-119

Xalilov Qahramon Qurbonboyevich
MINTAQADA TURIZM HUNARMANDCHILIK KLASTERINI SHAKLLANTIRISHNING DESTINATSION MODELI....................120-132

Махмудов Турсунпулат Давронович
ИНВЕСТИЦИЯ МАНБАЛАРИНИНГ МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИГА ТАЪСИРИ 133-144

Ishchanova Salomat
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA MARKETING FAOLIYATINING O'RNI....................145-150

Мўйдинова Зилола Вохид қизи
ЧЕГАРА БОЖХОНА ПОСТЛАРИ ФАОЛИЯТИДА "АВТОМАТЛАШТИРИЛГАН ЙЎЛОВЧИ ҲАРАКАТИ" МОБИЛ ИЛОВАСИНИ ЖОРИЙ ЭТИШ ОРҚАЛИ ИҚТИСОДИЙ ТАҲЛИЛНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ....................151-158

Samandarov O'gabek, Ismoilov Shohjahon
TURIZMNI RIVOJLANTIRISH OMILLARI VA ULARNING O'ZIGA XOS JIHATLARI 159-164

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Саидова Камола Усканбаевна
ФЕНОМЕН СВОБОДЫ ДЛЯ ЧЕЛОВЕКА И ОБЩЕСТВА: КОМПАРАТИВИСТСКИЙ АНАЛИЗ 165-173

Omonturdiyev Orzu G'afforovich
INSONNING MA'NAVIY MOHIYATINI SHAKLLANTIRISHDA QADRIYATLARNING AHAMIYATI 174-179

Очилова Гузаль Араловна
ЮКСАК МАЪНАВИЯТ–МАНФААТЛАР БИРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ....................180-185

Nurmatova Umida Jalolidinovna
MUTOLAA, SAVODXONLIK VA TA'LIMNING ANTINOMIK XUSUSIYATLARI....................186-192

Vafayeva Dilafruz Artikovna
AHMAD YASSAVIY TASAVVUFIY TA'LIMOTIDA MA'NAVIY BARKAMOLLIK....................193-198

Karimov Zafarbek Ataboyevich
IJTIMOIY-PSIXOLOGIK MEXANIZMLARINING SOG'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHDAGI AHAMIYATI....................199-202

Bozorova Ro'zigul Sharofovna
MEHRSIZLIK HODISASINI KELTIRIB CHIQARUVCHI OMILLAR 203-212

Xudoyberdieva Anorabonu Hayotovna
DINIY MANBALARDA IJTIMOIY HAMKORLIK O'OYALARI 213-218

Tursunkulova Shaxnoza Tuychiyevna
TASAVVUF FALSAFASIDA GO'ZALLIKNING IMMANENT JIHATLARI 219-224

Dehqonov Behzod Baxtityorovich
YANGI O'ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI QURISHDA YETTI PIRNING BAG'RIKENGLIK G'OYALARINI O'RNI VA AHAMIYATI 225-230

Abdullayeva Firuza Sharipovna
NASIRIDDIN TUSIYNING IDROK NAZARIYASI VA KOMILLIK FALSAFASI 231-236

Murtozayev Shahobiddin Baxriddinovich
SHIHOBUDDIN UMAR SUXRAVARDIYNING "AVORIF UL -MAORIF" ASARI VA UNDA ILGARI SURILGAN G'OYALAR 237-243

Ибрагимов Солижон Эргашович
АХБОРОТ ХУРУЖИ ВА "ОММАВИЙ МАДАНИЯТ" ТАҲДИДИ..244-251

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Qodirova Mukaddas Tog'ayena
BIZNES DISKURSINING MURAKKAB LINGVISTIK TABIATI..252-257

Abdullayev Ikramjon Xashimdjanovich
DIFFERENT APPROACHES TO THE QUANTITATIVE-STATISTICAL CHARACTERISTICS OF PARTS OF SPEECH IN THE ENGLISH LANGUAGE 258-265

Hamroyeva Sharifa Shukur qizi
TARJIMADA MILLIY SO'ZLARNING BERILISHI (OYBEKNING "NAVOIY" ROMANI INGLIZCHA TARJIMASI MISOLIDA) 266-271

Olimova Gulfiza Muradullayevna
BADIIY SAN'AT TURLARINING XORAZM DOSTONLARIDA QO'LLANILISHI........................272-281

Айниддинов Иқрориддин Шарифович
АДАБИЙ МАНБАЛАРДА АШРАФ САМАРҚАНДИЙНИНГ ТАРЖИМАИ ҲОЛИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ 282-287

Turaeva Dilfuza Daminovna
O'ZBEK TILIDA OBRAZLI SO'ZLARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI 288-295

Mahmudova Nilufarxon Ravshanovna
LISONIY GRADASIYANING MORFOLOGIK, LEKSIK-SEMANTIK SATHDA PARADIGMA SIFATIDA NAMOYON BO'LISHI..296-305

Ashurova Maftuna Asqar qizi, Yuldoshev Rustam Dilshod ugli
LINGUOCULTURAL COMPARATIVE ANALYSIS OF IDIOMS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES 306-311

Isroilova Manzura Jamolovna
FRANSUZ PUBLITSISTIK MATNLARDA KOMPARATIV FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING KOMMUNIKATIV TA`SIRI XUSUSIDA 312-317

Шамақсудова Саодат Хидоятовна
МАССМЕДИА АСПЕКТИНИНГ МЕДИАМАТН ШАКЛИГА КЕЛИШИДАГИ ЎЗИГА ХОСЛИКЛАР..318-324

Шатова Ирина Юрьевна
ОСОБЕННОСТИ УПОТРЕБЛЕНИЯ ЛЕКСИКИ ПО РОДУ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЛИЦ В РУССКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ 325-330

Nortoyeva Nodira Muhammadaliyevna
FRAZEOLOGIK DERIVATLARNI KONTEKSTLARDA ISHLATILISHINING KOGNITIV ASOSLARI 331-335

Alimjanova Shohsanam Azamat qizi
KO‘P MA‘NOLI IBORALARNING KOGNITIV XUSUSIYATLARI 336-340

Турниязова Шахноза Нигматовна
МАТНДАГИ БОҒЛАНИШЛИЛИК ҲАҚИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР 341-347

Mamarasulova Iroda Jumanovna, Xojimetov Sa'dulla Jumanazarovich
INGLIZ ADABIYOTI TUSHUNCHALARINING XILMA -XILLIGI 348-352

Aminova Dilnoza Xikmatullayevna
THE IMPORTANCE OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN THE ORIGIN OF MILITARY TERMINOLOGY 353-358

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Исломқулова Шоҳсанам Ваҳобжон қизи
ВРАЧНИНГ КАСБИЙ ЖАВОБГАРЛИГИНИ СУҒУРТА ҚИЛИШ ТУШУНЧАСИ ВА МОҲИЯТИ 359-365

Mamataliyev To‘lqin Xushmamat o‘g‘li
O‘ZBEKISTONDA MASOFAVIY TA’LIM HUQUQIY ASOSLARINING SHAKLLANISHI 366-378

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Saidov Jur’at Sodirovich
MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARGA TARBIYA BERISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 379-384

Yusupaliyeva Shaxnoza Hakimjanovna,
TEXNIK OLIY O‘QUV YURTLARIDA OO‘ZAKI NUTQ KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH USUL VA METODLARI 385-390

Таджиходжаева Эльвира Рашидовна
ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ МЕТОДОВ ИГРОПЕДАГОГИКИ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ 391-396

Тўрахонова Барно Турсунбой кизи
БЎЛАЖАК ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГЛАРНИ ТАРБИЯВИЙ ФАОЛИЯТНИ ТАШКИЛ ЭТИШГА ТАЙЁРЛАШНИНГ ДИДАКТИК ИМКОНИЯТЛАРИ 397-406

Ashurova Sitora Erkinovna
USING DIGITAL TECHNOLOGIES IN EDUCATION 407-412

Каримжонова Мунаввар Ибрагимовна
ХИЗМАТ ИТЛАРИНИ МАХСУС ЙЎНАЛИШГА ТАЙЁРЛАШДА УНГА ТАЪСИР ҚИЛУВЧИ ОМИЛЛАР ТАҲЛИЛИ (Божхона қўмитасининг Миллий кинология маркази мисолида)........413-421

Xamirayev Rustam Abdirazakovich
VOLEYBOLCHILARDA HARAKAT SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHNING USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH 422-426

Хашимова Масуда Камилжановна
КОМПЛЕКСНЫЙ ПОДХОД К ПРОЦЕССУ НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ НА ОСНОВЕ ИНТЕГРАЦИИ НАУК 427-435

Бердикулова Насиба Эркинжоновна
СОДЕРЖАНИЕ ПРИМЕНЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ И ИНТЕГРАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ 436-442

Saidnazarova Gulshan Bolta qizi
AL-BUXORIYNING MA’NAVIY-AXLOQIY QARASHLARINI O‘RGANISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA 443-448

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари. -№ S/8 (3)-2023.
ISSN: 2181-1342 (Online)
https://scienceproblems.uz

13.00.00-Педагогика фанлари

Xamirayev Rustam Abdirazakovich
Sport turlarini oʻqitish metodikasi kafedrasi oʻqituvchisi
Navoiy davlat pedagogika instituti,
E-mail: hamirayev.rustam@inbox.ru
ORCID: 0009-0002-8017-2883

VOLEYBOLCHILARDA HARAKAT SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHNING USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Annotatsiya. Ushbu maqolada voleybol sport turi bilan shugʻullanuvchilarning salomatlik holatini yaxshilash, jismoniy rivojlanish darajasini yoshiga xos xususiyatlari boʻyicha hisobga olgan holda mashgʻulotlarni tashkil qilish va oʻtkazish masalalari, harakat sifatlarini rivojlantirish uchun umumiy va analitik taʼsir koʻrsatuvchi mashqlarni elastik mashqlar bilan bajartirish hisobiga dinamik kuchni tarbiyalash imkoniyati, voleybolchilarda mushak guruhlari (qoʻl mushaklarining kuch chidamkorligini, gavda mushaklarining tezkor-kuch chidamkorligini), toz-son bgʻgʻimlarda egiluvchanlik va umurtqa pogʻonasining harakatchanligini rivojlantirish maqsadida komplementar vositalarini mashgʻulotlarda qoʻllash jarayoniga tatbiq etish boʻyicha taklif va tavsiyalar haqida mulohaza yuritilgan.

Kalit soʻzlar: sport, imkoniyat, jismoniy tarbiya, texnologiya, taʼminot, komplementar, mashgʻulot, dinamik kuch, koʻnikma, texnika, chidamkorlik, egiluvchanlik, harakat, komponent.

Khamiraev Rustam Abdirazakovich
Lecturer at the Department of Sports Teaching Methodology
Navoi State Pedagogical Institute,

IMPROVEMENT OF METHODOLOGICAL BASIS OF DEVELOPMENT OF MOVEMENT QUALITIES IN VOLLEYBALL PLAYERS

Abstract. In this article, the issues of improving the health status of those who practice volleyball sports, organizing and conducting training taking into account the level of physical development in terms of age-specific characteristics, the possibility of training dynamic strength at the expense of performing exercises with elastic exercises with a general and analytical effect for the development of qualities of movement, muscle groups in, in order to develop flexibility in the pelvic joints and mobility of the spine, suggestions and recommendations for the implementation of complementary means in the process of application in training were discussed.

Keywords: sport, opportunity, physical education, technology, supply, complementary, training, dynamic strength, skills, technique, endurance, flexibility, movement, component.

Хамираев Рустам Абдиразакович
Преподаватель кафедры методики преподавания спорта
Навоийский государственный педагогический институт

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИЧЕСКИХ ОСНОВ РАЗВИТИЯ ДВИГАТЕЛЬНЫХ КАЧЕСТВ У ВОЛЕЙБОЛИСТОВ

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы улучшения состояния здоровья занимающихся волейбольным видом спорта, организации и проведения тренировок с учетом уровня

физического развития по возрастным особенностям, возможности воспитания динамической силы за счет выполнения упражнений общего и аналитического воздействия на развитие двигательных качеств с упражнениями на упругость, групп мышц у волейболистов (силовая выносливость мышц рук, скоростная выносливость мышц туловища).- прочность на разрыв), были рассмотрены предложения и рекомендации по внедрению комплементарных инструментов в процесс использования на тренировках с целью развития гибкости и подвижности позвоночника в тазобедренных суставах.

Ключевые слова: Спорт, возможность, физическая культура, технология, обеспечение, комплементарный, тренировка, динамическая сила, навыки, техника, выносливость, гибкость, движение, компонент.

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V3SI8Y2023N59

Kirish

Jamiyatning ijtimoiy rivojlanishi va unda insoniy qadriyatlarning birinchi oʻringa koʻtarilishi, jismoniy tarbiyaning sport turlari bilan shugʻullanuvchi organizmiga taʼsirini yaxshilashda ilmiy taʼminotni rivojlantirish surʼati va yoʻnalishini belgilab beradi. Demak, bu ham oʻziga xos ikki komponentli tuzilishga ega tizimdir. Jismoniy mashqlar oʻquvchi organizmiga ikki tomondan ham taʼsir qiladi. Bir tomondan uning jismoniy sifatlarini, ikkinchi tomondan esa axloqiy, irodaviy, qadriyat fazilatlarini rivojlantiradi.

Bu organizmning bir-biriga bogʻliq qismlari boʻlgani uchun, faqat bitta tanlangan qismga alohida taʼsir qilish mumkin emas. Jismoniy sifatlarni har tomonlama rivojlantirish ikkala komponentni takomillashtirishni oʻz ichiga oladi. Shuni ham yodda tutish kerakki, ikkala komponentni bir vaqtning oʻzida yaxshilash mumkin emas. Bu yerda pedagogik nazorat yordamga keladi. Nazorat oʻquvchi funksional komponentining qaysi biri rivojlanishda orqada qolayotganini aniqlaydi. Oʻqituvchi-murabbiy ushbu ikkala koʻrsatkichni tahlil qilib, pedagogik nazorat maʼlumotlarini umumlashtirib, jismoniy tarbiyaning zarur vositalaridan foydalanish toʻgʻrisida qaror qabul qiladi.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5 martdagi PF-5368-son “Jismoniy tarbiya va sport sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi[1;], 2020 yil 30 oktyabrdagi PF-6099-son “Sogʻlom turmush tarzini keng tatbiq etish va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi farmonlari[2;], 2021 yil 5 noyabrdagi PQ-5280-son “Sport-taʼlim muassasalari faoliyatini 2025 yilgacha rivojlantirish dasturi toʻgʻrisida”gi[3;], 2020 yil 3 noyabrdagi PQ-4877-son “Jismoniy tarbiya va sport sohasida kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish va ilmiy salohiyatni oshirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi[4;] qarorlari sohaga masʼul va daxldor shaxslarning masʼulligida dolzarblik kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Koʻplab zamonaviy olim va tadqiqotchilarning ilmiy asarlarida jismoniy salohiyatni rivojlantirish masalasiga toʻxtalib oʻtilgan. Jismoniy salohiyat – bu har bir sport turi bilan shugʻullanuvchining ochilmagan, shakllanmagan qirralari boʻlib, jismoniy tarbiya mutaxassisi sportchining mashgʻulot faoliyati davomida ushbu qirralarni aniqlashga qaratilgan ishlarni olib boradi. Jismoniy salohiyatning oshishi turli kasalliklarning oldini olishga, sportchi organizmining yoshga bogʻliq faol rivojlanishiga foydali taʼsir koʻrsatadi.

Konstruktiv koʻnikma shugʻullanuvchilarni voleybolga oid va unga aloqador bilimlar bilan qurollantirish, mashqlarning murakkabligi va organizmga taʼsir etish xususiyati boʻyicha ularni tanlashga oʻrgatish, mehnat, taʼlim olish, ovqatlanish, uxlash va dam olish jarayonlarini

to‘g‘ri tashkil qilish ko‘nikmalarini shakllantirish, sportchilarni mashg‘ulot va musobaqa jarayonlarida mustaqil qaror qabul qilishga o‘rgatish muammolarini o‘z ichiga oladi.[5; 8-b.]

Ma’lumki, yuksak natijalar sari keskinlashib borayotgan raqobatli musoboqalar yuklamalarini bezarar o‘zlashtirish proporsional shakllangan jismoniy va psixofunksional imkoniyatlar bilan bog‘liqdir. Sir emaski, bunday ko‘nikmalar muntazamlik, uzluksizlik, mutanosiblik, mukammallik va ilmiylik prinsiplariga asoslangan mashg‘ulotlar evaziga shakllanishi mumkin. To‘gri, yildan-yilga sportchilar yoshi ulg‘ayib, imkoniyatlari shakllangan sari yuklamalar hajmi va shiddati “to‘lqinsimon” tartibda oshira borilishi lozimligi mutaxassislar tomonidan isbotlab berilgan (V.P.Filin, 1995; L.P.Matveyev, 1999; V.N.Platonov, 2004; L.P. Volkov, 2002; J.K.Xoldorov, V.S.Kuznetsov, 2008; M.A.Godik, 2006; Yu.M. Yunusova, 2005). Lekin ushbu jarayonni samarali tashkil qilish, birinchidan, dam olish – ish qobiliyatini tiklash, sifatli ovqatlanish, jismoniy va psixofuniksional imkoniyatlarni ta’minlovchi energitik potensial miqdorini oshirish bilan bog‘liq bo‘lsa, ikkinchidan, ijrochilik mahoratiga jalb qilingan harakat zaxiralari doirasini kengaytirish choralarini aniqlash va amaliyotga joriy etish bilan asoslanishi darkor.[6; 5-b.]

Voleybol sport turi bilan shug‘ullanuvchilarning salomatlik holatini yaxshilash, jismoniy rivojlanish darajasini yoshiga xos xususiyatlari bo‘yicha hisobga olgan holda mashg‘ulotlarni tashkil qilish va o‘tkazish masalalariga alohida e’tibor qaratishni davr taqozo etmoqda.

Ammo hozirgi kunda o‘sib kelayotgan yosh avlodning jismoniy rivojlanishi hamda harakat sifatlarining holati pasayib borishi kuzatilmoqda. Buning asosiy sabablaridan biri jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarida o‘quvchilarning jismoniy holatiga nisbatan individual yondashuvning yetarli darajada olib borilmayotganligi bilan bog‘liq bo‘lsa, boshqa tarafdan mashg‘ulotlarning sifatini oshirishning yangi tizimlarini ishlab chiqishni talabi yuzaga kelmoqda. Jismoniy tarbiya bo‘yicha ta’lim tizimini takomillashtirishning asosiy vazifalaridan biri bu – bazaviy harakat ko‘nikmalarini takomillashtirishga qaratilada.

Muhokama

Jahonning yetakchi xorijiy davlatlarida soha mutaxassislari tamonidan voleybol bilan shug‘ullanuvchilarning harakat sifatlarini sensetiv rivojlanish imkoniyatlari bo‘yicha, sport turlariga antropometrik ko‘rsatkichlaridan kelib chiqib dastlabki tanlash va yo‘naltirishga qaratilgan ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Ilm-fan va amaliyotning turli sohalarida, shu jumladan jismoniy tarbiya va sport sohasida keng foydalanilayotgan va tez tarqalayotgan ko‘p qirrali tizimli tadqiqotlar buning yaqqol misolidir.

Voleybol bilan shug‘ullanuvchilarda alohida jismoniy sifatlarning dinamikasi sport mashg‘ulotlari davomida ba’zi sifatlarning o‘sishi va boshqa sifatlarning pasayishi davrlariga to‘g‘ri kelishi bo‘yicha ilmiy tadqiqot ishlarini o‘tkazish davr talabi asosida yondashish mas’uliyatini mutaxassislar zimmasiga yuklamoqda.

Voleybol bilan shug‘ullanuvchilarning jismoniy tayyorgarligi muammosini o‘rganish bo‘yicha respublikamizda va xorijda bir qator ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan. Jismoniy tarbiya sohasi rivojlanayotgan tizim sifatida bir-biri bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan ko‘plab tarkibiy qismlardan iborat. Tizimni tashkil etuvchi element sifatida jismoniy tarbiya metodologiyasi namoyon bo‘lib, u o‘zida insonning kamolotga erishish jarayoni nazariyasi, metodologiyasi va texnologiyasini aks ettiradi.

Voleybol bilan shug‘ullanuvchilarning jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarida bazaviy va kompensatsiya qiluvchi vositalardan kompleks foydalanish sportchilarning jismoniy

tayyorgarligini oshirishdan iborat maqsad yetakchiligi asosida quyidagi vazifalar yechimini kutmoqda.

Voleybol bilan shug'ullanuvchilar harakat sifatlarini rivojlantirish uchun umumiy va analitik ta'sir ko'rsatuvchi mashqlarni elastik mashqlar bilan bajartirish hisobiga dinamik kuchni tarbiyalash imkoniyatini kengaytirish;

Voleybolchilarning mashg'ulot jarayonida umumiy chidamkorlik va tayanch-harakat aparatining egiluvchanlik sifatlarini rivojlantirish maqsadida kompensatsion vositalarini mashg'ulotda qo'llash;

Voleybolchilarni mushak guruhlari (qo'l mushaklarining kuch chidamkorligini, gavda mushaklarining tezkor-kuch chidamkorligini), toz-son bg'g'imlarda egiluvchanlik va umurtqa pog'onasining harakatchanligini rivojlantirish maqsadida komplementar vositalarini mashg'ulotda qo'llash;

Voleybolchilarda harakat tezligi va chaqqonlikni rivojlantirish uchun "Jismoniy sifatlarni rivojlantirish kompleksi"ni ishlab chiqish.

Voleybolchilarning harakat sifatlarini rivojlantirish uchun umumiy va analitik (yetakchi mushak guruhlari uchun) ta'sir ko'rsatuvchi mashqlarni (aktiv muskullarda propiotseptiv impluslar oqimining kuchayishi natijasida reflektor stimulyatsiyaning ortishi sababli mashqning ta'sir kuchi ortadi) elastik mashqlar bilan (chanoq-son bg'g'imi, umurtqa pog'onasi) bajartirish hisobiga dinamik kuchni tarbiyalash imkoniyatini kengaytirish;

Voleybolchilarning mashg'ulot jarayonida harakat sifatlarini rivojlantirish uchun gimnastikaning bazaviy (spesifik) mashqlari asosida mushaklarni elastik cho'ziluvchanligini oshirishga qaratilgan kompensatsion (nospesifik yumshoq tayanchda sakrash bilan yugurish kombinatsiyasi kabi) vositalarini mashg'ulotga kiritish hisobiga umumiy chidamkorlik va tayanch-harakat aparatining egiluvchanlik sifatlarini rivojlantirish imkoniyati kengaytirish;

Voleybol bilan shug'ullanuvchilarning mashg'ulot jarayonida harakat sifatlarini rivojlantirish uchun sport gimnastikasi mashqlari asosida bg'g'imlarga ortiqcha yuklama bermasdan mushaklar tizimini mukammal darajada mustahkamlashga qaratilgan komplementar (bir-birini to'ldiruvchi) vositalarini (yotib osilgan, to'liq osilgan, aralash osilgan holatlarda tortilish kabi mashqlarni) mashg'ulotga kiritish hisobiga mushak guruhlari (qo'l mushaklarining kuch chidamkorligini, gavda, qorin mushaklarining tezkor-kuch chidamkorligini), toz-son bg'g'imlarda egiluvchanlik va umurtqa pog'onasining harakatchanligini rivojlantirish imkoniyati kengaytirish;

Voleybolchilarning harakat sifatlarini rivojlantirish uchun tana (bo'yin, yelka, qo'l, oyoq, qorin va ko'krak) mushaklariga auksotonik ish rejimida ta'sir etgan holda "Jismoniy sifatlarni rivojlantirish kompleksi"ga noodatiy (anjomlar bilan) bajariladigan mashqlar qo'shish orqali harakat tezligini va chaqqonlikni rivojlantirish imkoniyatini kengaytirish.

Natijalar

Voleybol bilan shug'ullanuvchilarning jismoniy sifatlar va harakatlanish apparatini har tomonlama rivojlantirishga yo'naltirilgan jismoniy tarbiyaning bazaviy vositalari bilan birgalikda kompensatsiya qiluvchi vositalar ishlab chiqildi;

Voleybolchilar alohida jismoniy sifatlarining o'zgarishi dinamikasi aniqlandi. Testlari ishlab chiqildi. Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarida voleybolchilarning jismoniy tayyorgarligi darajasini inobatga olgan holda jismoniy mashqlarni me'yorlash tasnifi ishlab chiqildi.

Uslubiy izlanishlarning amaliy ahamiyati voleybolchilarning jismoniy tarbiyasi jarayonida harakat sifatlarini rivojlantirishning optimal va intensiv usuli sifatida oʻquv faoliyatining mazmuni va tashkil etilishini oʻrganish uchun nazariy-uslubiy asos sifatida jismoniy tarbiya nazariyasiga kompleks yondashuv moslashtirildi.

Amaliy ahamiyatli jismoniy sifatlarni saqlab qolish va rivojlantirish maqsadida kompensatsiya qiluvchi mashqlarning jismoniy faollik uchun nospesifik boʻlgan turlari va tizimi, shuningdek, yengil atletika, gimnastika va voleybolning bazaviy vositalarini jismoniy tarbiya va sport faoliyatining boshqa (turli koʻrinishdagi) turlarini ifodalovchi kompensator-mashqlar bilan birlashtirish variantlari ishlab chiqildi va qoʻllanildi.

Xulosa

Voleybol bilan shugʻullanuvchilarning har tomonlama jismoniy tayyorgarligiga erishish uchun mashgʻulot dasturining boʻlimlariga muvofiq qoʻllaniladigan bazaviy va kompensatsion vositalarning uslubiy jihatdan asoslangan tizimidan foydalanish maqsadga muvofiqligi aniqlandi.

Bajarilayotgan kompensator-mashqlarning jismoniy yuklamalari rejimi, voleybol bilan shugʻullanuvchilarning organizmi funksional tizimlariga ta’sirining “chegaraviy” yuklamalarni qoʻllash bilan bogʻliq shartlariga mos kelishi lozim va bu jismoniy sifatlarning u yoki bu turiga yoʻnaltirilganligiga bogʻliq boʻlib, ular kompensator mashqlarini mashgʻulot strukturasidagi bajarish oʻrni bilan tartibga solinadi.

Yoʻnaltirilgan ta’sirning uslubiy asoslangan metodikasi bilan kompensator mashqlardan foydalanishning ijobiy samarasi haftasiga 3-4 ta mashgʻulot tashkil qilinganda 7-8 haftadan soʻng namoyon boʻladi, bu bizga jismoniy sifatlarni har tomonlama rivojlantirish va katta mushak guruhlari holatini yaxshilashning progressiv tendensiyasiga erishish uchun qoʻllaniladigan kompensator mashqlarining ijobiy samaradorligini aniqlashga imkon beradi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5 martdagi “Jismoniy tarbiya va sport sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida” PF-5368-son farmoni.
2. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 30 oktyabrdagi “Sogʻlom turmush tarzini keng tatbiq etish va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida” PF-6099-son farmoni.
3. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 5 noyabrdagi “Sport-ta’lim muassasalari faoliyatini 2025 yilgacha rivojlantirish dasturi toʻgʻrisida” PQ-5280-son qarori.
4. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 3 noyabrdagi “Jismoniy tarbiya va sport sohasida kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish va ilmiy salohiyatni oshirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida” PQ-4877-son qarori.
5. Ayrapetyans L.R., Pulatov A.A. Voleybol nazariyasi va uslubiyati. “Fan va texnologiya”. Toshkent - 2012, 208 bet.
6. Pulatov A.A., Qdirova M.A. Sport pedagogik mahoratini oshirish (Voleybol). Choʻlpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. Toshkent - 2018, 244 bet.

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V3SI8Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/8 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:
100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:
(99) 602-09-84 (telegram).